

A DEBRECENI EGYETEMISTÁK ÉRTÉKVILÁGA

A CAMPUS-LÉT KUTATÁS KERETÉBEN 4193 hallgató töltött ki önkéntesen online kérdőíveket, azonban csak korlátozottan tekinthetjük reprezentatívnak a felmérést. Az elemzés során elsősorban arra törekedtünk, hogy többváltozós módszerekkel feltárjuk a vélemények belső összefüggéseit, és leírást adjunk a nagyobb értékvilág csoportokról.¹ A kutatás során feltárt összefüggések bizonyosan érvényesek a teljes populációra is. A vizsgált kérdések könyvtárnyi elméleti és empirikus elemzésének áttekintése meghaladná e dolgozat kereteit. A térségre vonatkozóan, illetve a debreceni egyetemistákkal kapcsolatban is sok empirikus elemzés született (*többek között Astin et al 2011; Pusztai 2009; Pusztai et al 2011; Murányi 2010*).

A felekezethez tartozás szempontjából a debreceni egyetemisták két legnagyobb csoportját azok alkották, akik (1) nem tartják magukat vallási felekezethez tartozónak, és azok, akik (2) reformátusnak vallják magukat (31–31%). A többi felekezethez ennél kevesebben tartoznak, szinkronban azzal, hogy az egyetem a hazai reformáció centrumában van. A magukat római katolikusnak vallók aránya 24%, a görög katolikusoké pedig 10%, a hallgatók 4 százaléka egyéb felekezeteket jelölt meg (ebből 1% evangélikus).

A válaszadók 69 százalékának tehát van valamilyen felekezeti kötődése, ám csak 57 százalékuk érzi legalább „a maga módján vallásosnak” önmagát, és ebből mindössze 10% mondta azt magáról, hogy „vallásos vagyok, az egyház tanításait követem”. A hallgatók másik tizede viszont azt nyilatkozta: „nem vagyok vallásos, határozottan más a meggyőződésem”. Egyszerűen nem vallásosként 24% tekint magára, és további 9% nem tudta eldönteni, hogy vallásos-e vagy sem. A vallásosság érzet megoszlása azonban erősen eltér életkor, lakóhely és karok szerint. Az idősebb hallgatók körében valamivel pozitívabb a vallásosságra vonatkozó válaszok mérlege, mint a fiatalabbak körében, és a kistéleplésekről érkező hallgatók is sokkal nagyobb valószínűséggel érzik magukat valamennyire vallásosnak, mint a városiak.

A gyógyszerész hallgatók (+31 pont) és a Zeneművészeti Karra járók (+29 pont) a leginkább vallásosak, a legkevésbé vallásosnak pedig az informatikus hallgatók (–11 pont) és a Műszaki Karra járók (–2 pont) bizonyultak. Ez részben a nemek szerinti eltérésekkel magyarázható, mivel a nők +17 pontos átlagával szemben a fiúk csak +2 pont.² A felekezeti kötődés nélküliek átlaga –39 pont, a római katolikusok

1 Az itt közölt adatokról és elemzésekről részletesebb leírás olvasható az „Egyetemi élethelyzetek – Campus-lét a Debreceni Egyetemen” címmel – 2012. május 29-én – megjelent kötetben.

2 Mérleg-indexre vetítve: vallásos, egyháza tanításait követi = +100 pont, vallásos a maga módján = +50 pont, nem tudja megmondani = 0 pont, nem vallásos = –50 pont, nem vallásos, határozottan más a meggyőződése = –100 pont.

ké +38 pont, a görög katolikusoké +35 pont, a reformátusoké pedig +30 pont. A kisebb felekezetekhez tartozók átlaga viszont: +44 pont. Ez azt jelzi, hogy a nagy történelmi felekezetekhez való kötődés jó néhány hallgatónál inkább csak hagyománykövetés, mint mély vallásosság. Másrészt viszont a felekezethez nem kötődők körében is vannak, akik azért valamennyire vallásosnak tartják önmagukat.

A kisebbségi csoportokhoz való viszonyra vonatkozó kérdésblokkban arról nyilatkoztak a hallgatók, hogy miként viszonyulnának ahhoz, ha valamilyen kisebbségi csoporthoz tartozó család költözne a szomszédságukba. Az adatok azt mutatják, hogy a debreceni egyetemisták többsége is elutasító a romákkal szemben, és a hallgatók körében is csak a határon túlról betelepülő magyar családok számíthatnak általános elfogadottságra.

Arról is nyilatkoztak a válaszadók, hogy mennyire fogadják el 11 kulturális, illetve politikai kisebbségi csoport tagjait. Mint az összegző táblázatban látható, a Hallgatói Önkormányzat tagjait teljesen elfogadja a hallgatók többsége, a zenei divat-, illetve politikai- kulturális szélsőséges csoportok tagjait viszont számottevően sokan elutasítják. A leginkább a szélsőbaloldaliakat, a keresztény szekták híveit és az emósokat. Tehát azokat a csoportokat, amelyek sokszor céltáblái szoktak lenni a jobboldali politikusoknak is.

Ha megvizsgáljuk a válaszok együttjárásait, akkor először is azt látjuk, hogy a HÖK tagjainak megítélése – érthető módon – nem illeszkedik jól a kibontakozó válaszmintázatokba, a másik 19 válasz viszont négy jól értelmezhető faktorba³ rendeződik.

1. táblázat: A kisebbségi csoportokhoz való viszony

	Teljesen elutasítja	Inkább elutasítja	nt/nv	Inkább elfogadja	Teljesen elfogadja	Mérleg ^a
Határon túli magyar család	1	2	0	25	72	82
Fogyatékos gyereket nevelő család	2	8	0	32	58	68
Sok gyereket vállaló család	2	11	1	37	49	60
Kínai család	8	18	1	44	30	35
Zsidó család	10	17	1	42	31	33
Szociális segélyből élő család	10	25	1	39	26	23
Arab család	10	23	1	42	24	23
Hasonló nemű pár	13	23	0	37	27	21
Roma család	38	35	1	20	6	-40

a A mérleg-indexre vetített válaszok értékei –100 („Teljesen elutasítom”) és +100 („Teljesen elfogadom”) közé esnek.

3 Főkomponens-analízis direct oblimin rotációval. A négy faktor a teljes variancia 55 százalékát fedi.

2. táblázat: Kulturális, illetve politikai kisebbségi csoportokhoz való viszony

	Teljesen elutasítja	Inkább elutasítja	nt/nv	Inkább elfogadja	Teljesen elfogadja	Mérleg
A HÖK tagjai	5	6	3	31	56	64
Rockerek	5	17	1	48	29	40
Globalizáció-ellenesek	8	25	22	34	11	8
Yuppiik	9	18	48	20	5	-3
Punkok	16	35	2	37	10	-4
Szélsőjobboldaliak	24	29	6	31	11	-12
Skinheadek	27	35	3	27	8	-23
Krisna-tudatúak	28	29	17	21	6	-26
Szélsőbaloldaliak	34	37	6	19	4	-40
Keresztény szekták hívei	42	32	7	15	3	-47
Emósok	46	32	1	17	4	-50

Az első faktorban az etnikai előítéletek mellett súlyt kapott a homoszexuális párokkal szembeni előítélet is, és viszonylag nagy negatív súlyt kaptak benne a szélsőjobboldali csoportok is. A szélsőjobboldali csoportosulásoknak talán a más kisebbségekkel szembeni előítéleteség a fő összetartó ereje, így nem meglepő, hogy akik inkább elfogadják az etnikai kisebbségeket és a homoszexuálisokat, azok kevésbé tolerálják a jobboldali radikális eszmék mentén szerveződő csoportok tagjait. És fordítva: a súlyosan előítéletesek hajlanak elfogadni a szélsőjobboldalt is.

Talán meglepő, hogy a roma család elfogadása-elutasítása csak viszonylag kis súllyal szerepel a faktorban. Ez többek között azt jelzi, hogy a romákkal szembeni ellenérzéseket sokan racionalizálják, és egyáltalán nem érzik magukat előítéletesnek attól, hogy nem szeretnék cigány szomszédokat. A romaellenesség így annyira nagyarányú (38% teljesen, 35% inkább elutasítja őket), hogy az etnikai kisebbségekhez való viszonyt mérő skálát nem ez az attitűd dominálja.

3. táblázat: 1. faktor: Etnikai kisebbségek (faktorsúly)

Zsidó család	0,73	Roma család	0,53
Kínai család	0,66	Skinheadek	-0,44
Arab család	0,65	Szélsőjobboldaliak	-0,59
Hasonló nemű pár	0,59		

Az első faktorskála az előítéletek által érintett etnikai kisebbségek elfogadását-elutasítását méri. Az előítéleteség-skála átlaga +17 pont, azaz a Debreceni Egyetem hallgatói összességükben inkább elfogadóak, mint elutasítóak. Ugyanakkor a kérdőívkitöltők negyede előítéletesnek tekinthető, hisz a körükben egyértelműen negatív a skálaérték. A hallgatók 8 százalékát erős előítéleteség jellemzi, hisz e körben -50 pontnál alacsonyabb a skálaérték.

A hallgatók 61 százaléka körében viszont egyértelműen pozitív a skálaérték, és ebből 24 százalék körében +50 pont fölött állt meg a mutató. A többség attitűdje tehát elfogadó az etnikai kisebbségekkel, és elutasító a szélsőjobbal szemben.

A második faktorskála azt méri, hogy a válaszadók mennyire fogadják el a különböző kulturális kisebbségek tagjait. A skála átlaga +5 pont, szinkronban azzal, hogy a hallgatók 49 százaléka körében pozitív a skálaérték, és csak 36 százalékuk körében egyértelműen negatív (15 százalék körében az ambivalenciát, illetve közömbösséget jelző nulla körüli értékre állt be a mutató).

4. táblázat: 2. faktor Kulturális kisebbségek (faktorsúly)

Rockerek	0,80	Skinheadek	0,53
Punkok	0,77	Globalizáció ellenesek	0,50
Yuppiek	0,75		

A harmadik faktorskála azt méri, hogy a válaszadó mennyire utasítja el, illetve fogadja el a politikai/vallási színezetű kisebbségi csoportokat. Az elfogadás-elutasítás azonban nem a (baloldali–jobboldali) politikai irányultságon múlik – amit itt az jelez, hogy a szélsőbaloldaliak és a szélsőjobboldaliak azonos előjelű súlyt kaptak a faktorban.

A politikai és vallási kisebbségek skála viszonylag szorosan ($r=0,46$) korrelál a kulturális kisebbségek skálával. Ez arra utal, hogy a hallgatók jelentős része hasonló logikával közelít a politikai/vallási kisebbségekhez, mint a kulturális kisebbségekhez. Ugyanúgy külsődleges szempontok (például divatszempontok) szerint ítél a politikai és vallási kisebbségekről, mint a zenei divatirányzatokról. Ez a hasonló logika az oka annak is, hogy az emósokhoz való viszonyulás a politikai/vallási kisebbségek faktorában jelentős súlyt kapott, míg a kulturális kisebbségek faktorában nem igazán jelentős ez a súly.

5. táblázat: 3. faktor Politikai és vallási kisebbségek (faktorsúly)

Keresztény szekták hívei	0,80	Krisna-tudatúak	0,52
Szélsőbaloldaliak	0,79	Emósok	0,52
Szélsőjobboldaliak	0,57		

A kulturális kisebbségek skála átlaga pozitív (+5 pont), míg a politikai és vallási kisebbség skála átlaga erősen negatív (−39 pont). A tipikus debreceni diák tehát közömbösen vagy elfogadón viszonyul a zenei divatirányzatokhoz (kivéve az emósokat), míg a politikai- vallási „kilengésekkel” és a kulturális mássággal szemben elutasító. Részletesebben: a politikai és vallási kisebbség skála értéke a hallgatók 75 százaléka körében egyértelműen negatív, és ebből 46 százalék körében −50 pontnál alacsonyabb. Sőt, a válaszadók 7 százaléka körében a minimális (azaz a teljes elutasítást jelző) −100 pontra állt be a mutató értéke. A debreceni egyetemisták 11 százaléka ambivalensen vagy közömbösen viszonyul a politikai és vallási kisebbségekhez.

ségek tagjaihoz, és mindössze 14 százalékuk viszonyul pozitívan (közülük 6% határozottan elfogadó, amit a +50 pont fölötti skálaérték jelez).

Végül a negyedik faktorskála a szociális kisebbségek (a szegények és elesettek) elfogadását és elutasítását méri. A debreceni hallgatók döntő többsége szolidáris, ennek megfelelően a skála átlaga erősen pozitív (+61 pont).

A szociális kisebbségek skála azonban meglehetősen szorosan korrelál az etnikai kisebbségek skálával ($r=0,44$), azaz az etnikai előítéleteknek általában van némi szegénységellenes éle is, illetve a szegények és elesettek (részleges) elutasítása mögött gyakran az áll, hogy valójában csak a romák körében igazán gyakori a sok gyerek, illetve a szociális segélyből élés. Ezzel együtt a szociális kisebbségek skála értéke a válaszadók 90 százaléka körében egyértelműen pozitív, és ebből 33 százalék körében +50 pontnál magasabb a skálaérték. Sőt, 17% körében a maximális +100 pontra állt be a mutató. Az ambivalensek aránya 5%, és szintén 5% azok aránya, akik inkább elutasítják a szociális kisebbségeket.

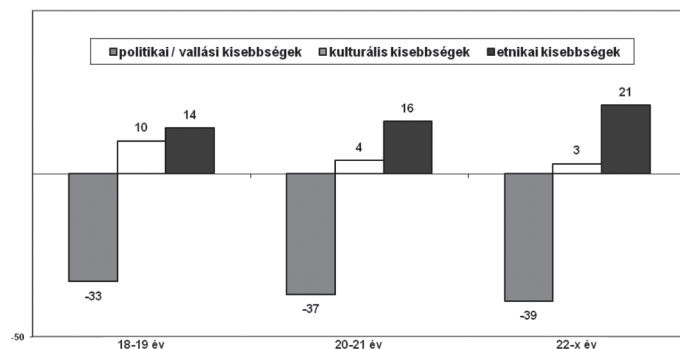
6. táblázat: 4. faktor Szociális kisebbségek (faktorsúly)

Sok gyereket nevelő család	0,82	Fogyatékos gyereket nevelő család	0,66
Határon túlról betelepülő magyar család	0,70	Szociális segélyből élő család	0,48

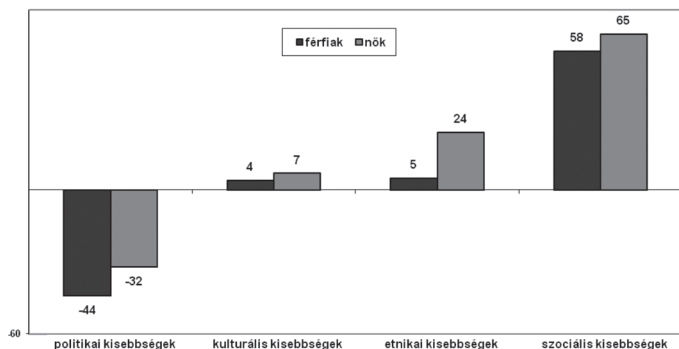
Életkor szerint három skálánál szignifikáns az eltérés: a 22 évnél idősebb (azaz az általában felsőbb éves) hallgatók körében pozitívabb az etnikai kisebbség skála és negatívabb a politikai és vallási kisebbség skála átlaga, mint a fiatalabb hallgatók körében. Ez valószínűleg abból ered, hogy a Debreceni Egyetem szellemisége számottevően sok hallgató körében csökkenti az etnikai kisebbségekkel szembeni előítéleteket, miközben egy kicsit növeli a politikai és vallási extremitással szembeni ellenérzéseket.

A kulturális kisebbségek skála átlaga viszont a legfiatalabbak körében a legpozitívabb. Ezt valószínűleg annak tudhatjuk be, hogy a különböző zenék köré szerveződő divat csoportok elsősorban a tinédzserek körében népszerűek, és a tinédzser korból kinőve általában elvész ezek iránt az érdeklődés.

1. ábra: Életkori eltérések az elfogadás-elutasítás skálák átlagaiban

2. ábra: Nemi eltérések az elfogadás-elutasítás skálák átlagaiban

Az elfogadás-elutasítás skálák átlagait elemezve azt találtuk, hogy meglehetősen eltérő véleményklímák alakultak ki az egyetem különböző karain. Ez persze részben a nemi eltéréseknek köszönhető. A legtoleránsabb légkörűnek a bölcsészkar bizonyult, ahol az átlagosnál is magasabb a nők aránya. A legtöbb előítéletes hallgatót pedig a Műszaki Karon találhatjuk, ahol a férfiak vannak túlnyomó többségben. Ez egybecseng azzal, hogy a nők alap-attitűdszerűen sokkal kevesebb erősen elutasító választ adtak, mint a férfiak, és így a nők körében mind a négy skála átlaga pozitívabb, mint a férfiak körében.

7. táblázat: A kisebbség elfogadás-elutasítás skálák átlagai karok szerint

	Szociális	Etnikai	Kulturális	Politikai/vallási
Bölcsésztudományi Kar	68	30	12	-34
Általános Orvosi Kar	70	27	5	-42
Gyermeknevelési Kar	62	22	7	-27
Egészségügyi Kar	70	21	7	-29
Népegészségügyi Kar	65	20	6	-30
Állam- és Jogtudományi Kar	56	18	-3	-37
Gazdálkodástudományi Kar	58	16	1	-35
Gyógyszerésztudományi Kar	60	16	-1	-38
Közgazdaságtudományi Kar	56	15	1	-33
Zeneművészeti Kar	50	15	-8	-22
Természettudományi Kar	62	14	10	-38
Informatikai Kar	55	12	4	-42
Fogorvos-tudományi Kar	60	9	-2	-43
Mezőgazdasági Kar	55	4	2	-39
Műszaki Kar	52	-1	7	-38

Felekezeti kötődés szerint is jelentős eltéréseket találtunk az elfogadás-elutasítás skálák átlagaiban. A kis felekezetekhez tartozók sokkal inkább hajlanak arra, hogy elfogadják az etnikai kisebbségeket, mint a nagyobb felekezetekhez kötődők, és a

felekezet nélküliek átlaga is magasabb, mint a történelmi felekezetekhez kötődők átlaga. Ugyanakkor a felekezethez kötődők inkább elfogadják a szociális kisebbségek tagjait, mint a felekezet nélküliek.

8. táblázat: Az elfogadás-elutasítás attitűd skálák átlagai felekezeti kötődés szerint

	Szociális	Etnikai	Kulturális	Politikai/vallási
Egyéb kisebb felekezetekhez tartozók	68	31	-5	-40
Felekezethez nem tartozók	58	22	8	-40
Reformátusok	63	15	4	-33
Görög katolikusok	61	13	6	-32
Római katolikusok	62	13	6	-37

A vallásosság viszont nem hat az etnikai kisebbségekhez és a homoszexuálisokhoz való viszonyra. Ugyanakkor az egyházak tanításait követők körében a legmagasabb a szociális kisebbségek elfogadottsága, miközben negatív a kulturális kisebbség skála átlaga. A kevésbé vallásosak, illetve a nem vallásosak körében viszont pozitív ez az átlag. A politikai és vallási kisebbségek elutasítottsága azok körében a legnagyobb, akik azt mondták magukról: „nem vagyok vallásos, határozottan más a meggyőződésem”.

A hallgatók értékvilágának feltárására a kérdőíven 36 érték szerepelt, amelyekről azt kellett eldönteniük a válaszadóknak, mennyire fontosak ezek a saját életükben. A szemléletesség kedvéért a válaszokat mérleg-indexekre vetítettük. Mivel a listán valódi – tehát pozitív – értékek szerepeltek, egyik mutató átlaga sem lett negatív, és egyedül az „üdvözlésre” mondták számottevően sokan (17%), hogy ez egyáltalán nem fontos a számukra.

9. táblázat: A hallgatók értékvilága (mérleg-indexek)

Mennyire fontosak ezek a Te életedben?	-100	-50	0	50	100	Átlag
Boldogság	0	0	2	8	89	93
Családi biztonság	0	1	3	9	87	91
Igazi szerelem	1	1	4	10	85	88
Belső harmónia	1	1	4	15	79	86
Igazi barátság	1	1	5	14	79	86
Szavahihető	0	0	4	20	76	85
Tiszta	0	1	5	22	72	83
Értelmes	0	1	5	25	69	81
Felelősségteljes	0	1	5	26	38	80
Kellemes, élvezetes élet	0	1	6	25	67	79
Szabadság	0	1	7	24	68	79
Béke	1	2	7	23	67	77
Emberi önérték	1	1	7	29	63	77
Jó kedélyű	1	1	7	26	65	77

Mennyire fontosak ezek a Te életedben?	-100	-50	0	50	100	Átlag
Szeretettel teljes	1	1	9	26	63	75
Érdekes, változatos élet	0	1	9	29	60	73
Udvarias	0	1	9	32	58	73
Az elvégzett munka öröme	1	1	9	32	57	72
A haza biztonsága	1	2	10	25	62	72
Bátor, gerinces	0	1	11	32	56	71
Hatékony	0	1	10	35	54	71
Bölcsesség	1	1	11	33	54	70
Logikus gondolkodású	1	1	11	33	54	70
Önálló	0	2	11	35	52	69
Segítőképz	1	2	12	32	53	68
Társadalmi megbecsülés	1	2	12	34	51	67
Törekvő	1	2	13	33	51	65
Fegyelmezett	0	1	14	38	46	64
Megbocsátó	1	3	15	38	43	60
Egyenlőség	2	4	17	31	47	58
A szépség világa	1	5	23	34	37	50
Előítéletektől mentes	2	5	21	36	36	50
Engedelmes	1	4	23	37	34	49
Anyagi jólét	1	2	23	48	26	48
Alkotó szellemű	3	9	29	31	28	37
Üdvözülés	17	15	26	18	24	9

A válaszok együjtjárásait vizsgálva először is azt találtuk, hogy a hallgatók két százaléka minden értéket azonosan értékelt (vagy maximálisan [1%], vagy közepesen [szintén 1%] fontosnak). Az így válaszoló körében tehát nincs szóródás, a generalizált válaszok pedig nem tükröznek valódi véleményt. Az így válaszolókat ezért kihagytuk a további elemzésből.

Ezek után azt találtuk, hogy a 36 érték megítélése szorosan illeszkedik egy skálához (Cronbach $\alpha=0,93$), és egyik érték elhagyása sem növeli a skála megbízhatóságát. Azaz a 36 válasz átlaga finoman és megbízhatóan méri az általános értékorientáció attitűdöt, és az értékelések főátlaga természetesen magasnak adódott a debreceni egyetemisták körében (+69 pont).

A nőkre a férfiaknál jellemzőbb az, hogy minden értéknek nagy jelentőséget tulajdonítanak (+72 pont a +66 ponttal szemben), és vallásosság szerint is jelentősek a különbségek. Az ateisták átlaga +63 pont, a nem vallásosaké pedig +66. Azok körében, akik nem tudják, hogy vallásosak-e +68 pont, a maguk módján vallásosak körében +71 pont, az egyház tanításait követők esetében pedig +74 pont az átlag. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a vallásosak körében a keresztény értékvilághoz kapcsolódó értékek is nagyon jelentősek.

Ennél azonban árnyaltabban is elemezhetjük a válaszmintázatokat. Először is azt találtuk, hogy a *boldogságnak* és a *családi biztonságnak* nagyon kicsi a szórása,

mert ezeket a hallgatók nagyon nagy többsége egységesen maximálisan fontosnak ítélte. Ezeken kívül a *tisztaság* és az *emberi önérzet* sem illeszkedik jól a kibontakozó faktorstruktúrába, ezért ezeket az értékeket kihagytuk. A maradék 32 érték viszont hat, jól értelmezhető egymással szorosan korreláló faktorba rendeződött.⁴

Az 1. faktorban azok az értékek kaptak számottevő súlyt, amelyeket értelmiségi erényekként foglалhatunk össze. A faktor alapján képzett skála átlaga +73 pont, és a hallgatók 98 százaléka körében egyértelműen pozitív a skálaérték. Ebből 84% körében +50 pont fölött állt meg a mutató, sőt, 17% esetében a +100 pontos maximumon.

A 2. faktorskála azt méri, hogy a válaszadók számára mennyire fontos érték a *béke*, a *békeszeretet*. A faktor érdekessége, hogy itt kapott jelentős súlyt az *egyenlőség* és a *munka öröme* is. A hallgatók jelentős hányada tehát bölcsen békeszerető, amennyiben tudja, hogy a békéhez a társadalmi feszültségek enyhítésére és munkára is szükség van. A faktor alapján képzett skála átlaga szintén +73 pont, és a skála értéke a válaszadók 97 százaléka körében egyértelműen pozitív. Az értelmiségi erények skála és a békeszeretet skála meglehetősen szorosan korrelál egymással: $r=0,58$.

A 3. faktorhoz a társas értékek kapcsolódtak. A faktorskála átlaga +81 pont. A debreceni egyetemisták 98 százaléka körében egyértelműen pozitív a társas értékek fontosságát mérő skála értéke, és ebből 36% körében a maximumra állt be a mutató. A társas értékek skála $r=0,57$ szinten korrelál a békeszeretet skálával, és $r=0,51$ szinten az értelmiségi erények skálával.

10. táblázat: 1. faktor Értelmiségi erények (faktorsúly)

Felelősségteljes (megbízható, felelősségtudó)	0,72
Hatékony (hozzáértő, szakszerű)	0,68
Fegyelmezett (önuralommal rendelkező)	0,69
Értelmes (gondolkodó, intelligens)	0,65
Logikus gondolkodású (racionális, ésszerű)	0,65
Udvarias (jó modorú, jól nevelt)	0,50
Szavahihető (becsületes, őszinte)	0,42
Törekvő (szorgalmas, vinni akarja valamire)	0,46
Önálló (független, erős egyéniség)	0,42

11. táblázat: 2. faktor: Békeszeretet (faktorsúly)

Béke (háborúktól és konfliktusoktól mentes élet)	0,61
A haza biztonsága (külső támadásoktól szembeni védettség)	0,54
Belső harmónia (belső feszültségektől mentes élet)	0,52
Egyenlőség (testvériség, mindenki számára azonos lehetőségek)	0,48
Az elvégzett munka öröme (teljesítményekben gazdag, aktív élet)	0,46
Bölcsesség (életbölcsség)	0,41

⁴ Főkomponens-analízis direct oblimin rotációval. A 6 faktor a teljes variancia 52 százalékát fedi.

12. táblázat: 3. faktor: Társas értékek (faktorsúly)

Igazi szerelem (meghitt lelki és testi kapcsolat)	0,68
Igazi barátság (szoros emberi kapcsolat)	0,62
Jó kedélyű (vidám, könnyű szívű)	0,53
Szeretettel teljes (ragaszkodó, gyöngéd)	0,53
Kellemes, élvezetes élet (öröмок, sok szabadidő)	0,50

A 4. faktorskála a kreativitásnak tulajdonított jelentőséget méri. A skála átlaga +59 pont, azaz a többi alapértékhez képest másodlagos fontosságú a kreativitás, a kreatív élet a hallgatók számára. Ezzel együtt a skála értéke a válaszadók 93 százaléka körében pozitív, és ebből 66% körében +50 pont fölé került a mutató. A kreativitás skála $r=0,56$ szinten korrelál az értelmiségi erények skálával, $r=0,55$ szinten a békeszeretet skálával és $r=0,46$ szinten a társas értékek skálával.

13. táblázat: 4. faktor Kreativitás (faktorsúly)

Alkotó szellemű (újító, eredeti gondolkodású)	0,72
A szépség világa (a természet és műalkotások szépsége)	0,56
Bátor, gerinces (kiáll a nézeteiért)	0,50
Érdekes, változatos élet (élményekben gazdag aktív élet)	0,50
Szabadság (függetlenség, választás lehetősége)	0,47

Az 5. faktor: gazdagság. Az anyagi jólét is másodlagos jelentőségű a hallgatók körében. A skála átlaga „csak” +60 pont, ugyanakkor a mutató értéke a válaszadók 96 százalékanak körében egyértelműen pozitív, és ebből 75 százalék körében +50 pont fölötti. A maximális +100 pontra azonban csak a hallgatók 14 százalékánál állt be a mutató, tehát viszonylag kevesen vannak azok, akik számára az anyagi boldogulás a legfontosabb értékek egyike.

14. táblázat: 5. faktor Gazdagság (faktorsúly)

Anyagi jólét (jó mód, bőség)	0,76
Társadalmi megbecsülés (elismerés, tisztelet)	0,41
Kellemes élvezetes élet (öröмок, sok szabadidő)	0,41

A 6. faktorban a keresztény értékvilághoz is kötődő értékek kaptak nagy súlyt. A faktor alapján képzett skála átlaga +45 pont, és itt már – a többi faktorhoz képest – számottevően sok (6%) válaszadó körében negatív a skálaérték, 84 százalékuk körében viszont egyértelműen pozitív, és ebből 45% körében +50 pont fölé került a mutató. A maximális +100 pontra viszont csak 7% körében állt be a skálaérték.

A békeszeretet és a keresztény értékek skáláknál olyan nagy a nemek közötti eltérés, hogy ezt nem írhatjuk az eltérő válaszadási stratégiák számlájára. Megállapítható, hogy a nők számára lényegesen fontosabb a békeszeretet, és a körükben nagyobb súlya van a keresztény értékvilágnak is.

15. táblázat: 6. faktor Keresztény értékek (faktorsúly)

Üdvözülés (megváltás, örök élet)	0,63
Megbocsátó (nem bosszúálló)	0,54
Engedelmes (kötelességtudó, tisztelettudó)	0,51
Segítőkész (mások jólétéért dolgozik)	0,48
Előítéletektől mentes (elfogulatlan, nyílt gondolkodású)	0,41

A debreceni egyetemisták 54 százaléka inkább bízik, és csak 5% azok aránya, akik inkább nem bíznak jövőjükben. A válaszadók négytizede „is-is” jellegű választ adott, illetve nem tudott vagy nem akart válaszolni. Tízből négy egyetemista tehát nem tud/nem akar sem jót, sem rosszat gondolni a saját jövőről. A válaszok mérlege viszont azt mutatja, hogy a többség optimista (+49 pont). A társadalom jövőjében azonban csak a hallgatók 18 százaléka bízik, miközben 25 százaléuk inkább nem bízik. A többség (57%) e tekintetben bizonytalan, a válaszok mérlege így: -7 pont.

Másként is vizsgálva az optimizmust, azt találtuk, hogy a debreceni egyetemisták mindössze 7 százaléka tekinthető pesszimistának, miközben 54 százaléuk teljesen elutasítja a kérdőíven szereplő pesszimista állításokat.

16. táblázat: A személyes jövővel kapcsolatos várakozások (mérleg-indexek)

	-100	-50	50	100
Úgy látom, hogy a jövőm reménytelen és a helyzetem nem fog változni.	2	4	20	74
Sötétén látom a jövőmet.	2	6	20	72
Sosem fognak úgy alakulni a dolgok, ahogy én akarom.	3	8	28	61

A három erősen pesszimista állítás elfogadása vagy elutasítása természetesen szorosan korrelál egymással, és így a három válasz átlaga az egyedi válaszoknál finomabban és megbízhatóbban méri a válaszadók attitűdjét. A hallgatók 54 százaléka körében a maximális +100 pontra (optimizmus) állt be a mutató.

A nők közül kicsit többen optimisták, mint a férfiak közül (+78 pont a +75-tel szemben). Az egyház tanításait követők nagyobb valószínűséggel optimisták, mint az ateisták (+78 pont a +68 ponttal szemben). A Fogorvosi Karon alig akadnak pesszimisták (+92 pont az átlag), míg a Zeneművészeti Karon nem ritka ez az életérzés (csak +65 pont az átlag).

A hallgatók 99 százaléka késznek mutatkozott arra, hogy eldöntse kilenc neurotikus tünetről, negatív életérzésről, hogy jellemző-e rá. A Debreceni Egyetemre természetesen teljesen egészséges, ép lelkű fiatalok járnak, így csak kevesen éreztek magukra jellemzőnek egy vagy több tünetet. Ezzel együtt a kilenc tünet mindegyike viszonylag jól illeszkedik egy skálához (Cronbach $\alpha=0,82$), ami megbízhatóan méri a válaszadók neurózisra való hajlamát. Itt persze nem klinikai értelemben vett neurózis méréséről van szó, a válaszadók 1 százaléka körében azonban +50 pont fölé került a mutató értéke, és nekik talán szükségük lehetne pszichológus segítségére. A skála átlaga azonban természetesen nagyon erősen negatív (-68 pont).

17. táblázat: Neurotikus tünetekkel kapcsolatos életérzések (mérleg-indexek)

	-100	0	+100	Mérleg ^a
Túláságosan fáradt vagyok, hogy bármit csináljak.	53	40	7	-45
Magányosnak érzem magam.	56	33	11	-46
Állandóan hibáztatom magam.	60	31	9	-52
Minden érdeklődésemet elvesztettem mások iránt.	71	26	3	-68
Mindennel elégedetlen vagy közömbös vagyok.	74	22	4	-71
Úgy látom, hogy a jövőm reménytelen, és a helyzetem nem fog változni.	80	17	3	-76
Annyira aggódom a testi-fizikai panaszok miatt, hogy másra nem tudok gondolni.	83	15	2	-81
Semmiben sem tudok dönteni többé.	84	14	1	-83
Semmi munkát nem vagyok képes ellátni.	91	8	1	-90

a Teljesen jellemző = -100 pont, egyáltalán nem jellemző = +100 pont.

A neurózis-skála meglehetősen szorosan korrelál a pesszimizmus-skálával ($r=0,73$). Ez teljesen érthető, hiszen egy egészséges lelkű fiatalnak „illik” optimistának lennie. Részben ennek a szoros korrelációnak köszönhető az is, hogy az egyház tanításait követően vallásosak körében a legnegatívabb a neurózis skála átlaga (-72 pont). Más szempontok szerint nézve viszont nem találtunk szignifikáns különbségeket a neurózis-skála átlagaiban, bár az megállapítható, hogy a Bölcsészkarra járók átlaga kevésbé negatív (-64 pont), mint a főátlag.

Az eddig ismertetett skálák értékeit klaszteranalízissel együtt elemezve négy értékrend-csoport valamelyikébe sorolhatjuk a debreceni egyetemistákat. Az első csoport (*nem vallásosak*) legjellemzőbb vonása az, hogy e körben -61 pont a vallásosság-skála átlaga, azaz jellemzően azokat sorolta az algoritmus ebbe a csoportba, akik ateistának, illetve nem vallásosnak tartják önmagukat. Más tekintetben viszont nem nagyon térnek el a csoportátlagok (azaz a klaszterközépek) a főátlagoktól. Ebbe az értékrend-csoportba a hallgatók 32 százaléka tartozik.

A második csoport (*negatív életérzésűek*) jellegzetessége az, hogy e körben pozitív a pesszimizmus-skála átlaga, és alig negatív a neurózis-skáláé. Továbbá itt a legalacsonyabb a 36 alapérték skála főátlaga. A csoport tipikus tagjai tehát pesszimizmusként, neurózissal hajlamosak és nehezen azonosulnak a pozitív értékekkel. A hallgatók 11 százaléka sorolható ide.

A vallásosság-skála átlaga csaknem egyformán kiugróan magas a harmadik és a negyedik értékrend-csoportban. A két csoportban a pesszimizmus- és a neurózis-skálák átlagai is egyformán erősen negatívak. Ugyanakkor a harmadik értékrend-csoportban negatív az etnikai kisebbségek skála átlaga, míg a negyedik csoportban ez az érték kiugróan pozitív. A két csoportot tehát a tolerancia-intolerancia dimenzió különbözteti meg egymástól. Emellett a negyedik értékrend-csoportban a békeszeretet-, a kreatív élet és a keresztény értékvilág skálák átlagai is magasabbak, mint a harmadikban. Végül a negyedik csoportban a legmagasabb az értékorientá-

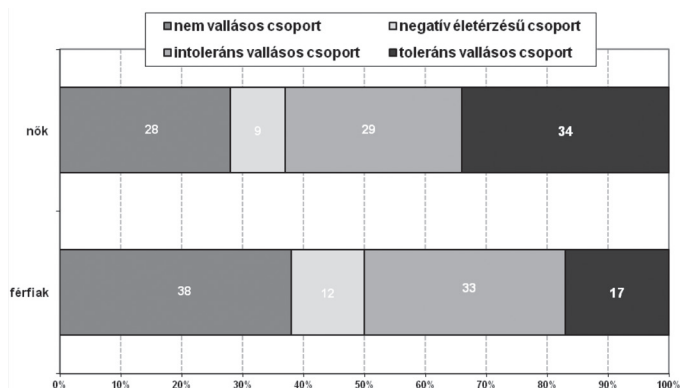
ció skála átlaga. Az intoleráns vallásos csoportba a hallgatók 30 százalékát sorolta az algoritmus, a toleráns értékorientált vallásos csoportba pedig 28 százalékukat.

18. táblázat: A harmadik és negyedik értékrend-csoportok skála átlagai

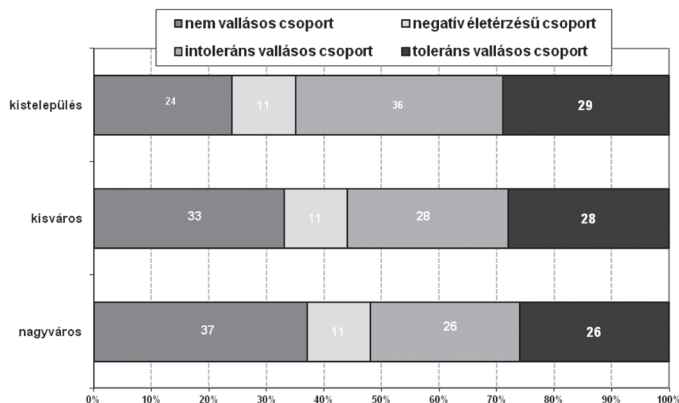
	Nem vallásos	Negatív életérzésű	Intoleráns vallásos	Toleráns vallásos
Vallásosság skála	-61	6	55	50
Neurózis skála	-76	-3	-75	-76
Pesszimizmus skála	-86	16	-88	-85
Értékorientáció skála	65	53	71	78
Értelmiségi értékek skála	71	57	75	79
Békeszeretet skála	68	57	73	84
Társas értékek skála	81	63	82	88
Kreatív élet skála	56	45	59	70
Gazdagság skála	62	50	62	62
Keresztény értékvilág skála	28	26	51	63
Etnikai kisebbségek skála	17	11	-1	39
Kulturális kisebbségek skála	6	9	-22	33
Politikai/vallási kisebbségek skála	-46	-35	-56	-4
Szociális kisebbségek skála	54	47	55	82
A csoportba soroltak aránya	32%	11%	30%	27%

Az értékrend-csoportok arányai jelentősen eltérnek nemek és (állandó) lakóhely szerint. A nők az átlagosnál nagyobb valószínűséggel kerültek a toleráns értékorientált vallásos csoportba, míg a férfiak körében a nem vallásos csoport aránya kiugró. A nem vallásosak aránya a megyeszékhelyeken élők körében is magas. A kistelepüléseken élők körében viszont az intoleráns vallásosak vannak felülreprezentálva. Ez utóbbiak aránya lényegesen magasabb az átlagosnál Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben.

3. ábra: Nemi eltérések az értékrend-csoportok arányaiban

4. ábra: Településnagyság szerinti eltérések az értékrend-csoportok arányaiban

Az is megállapítható, hogy az egyetem különböző karain nagyon eltérőek az értékrend-csoportok arányai. Ezt nyilvánvalóan két egymástól elválaszthatatlan tényező okozza: egyrészt a karok „szelektálnak”, a különböző értékrendű emberek különböző valószínűséggel jelentkeznek a különböző karokra; másrészt a különböző karokon eltérő szellemiség uralkodik, így a fiatalok értékrendje eltérő közegekben formálódik.

Itt persze egyáltalán nem determinisztikusan erős hatásokra kell gondolnunk, amit jól jelez az is, hogy az eltérések ugyan szignifikánsak, de azért nem drámaian nagyok.

19. táblázat: Az egyetem különböző karainak értékrend-csoport arányai

	Nem vallásos	Negatív életérzésű	Intoleráns vallásos	Toleráns vallásos
Informatikai Kar	43	17	26	14
Műszaki Kar	40	11	27	22
Gazdálkodástudományi Kar	37	11	30	22
Természettudományi Kar	36	12	28	24
Mezőgazdaság- Élelmiszer tudományi	35	10	35	19
Gazdaságtudományi Kar	30	5	33	32
Gyermekevelési és Felnőttképzési Kar	27	10	27	36
Bölcsészettudományi Kar	27	13	25	35
Fogorvostudományi Kar	27	2	52	20
Egészségügyi Kar	25	11	29	35
Népegészségügyi Kar	24	7	30	39
Általános Orvostudományi Kar	24	9	31	36
Állam és Jogtudományi Kar	24	11	38	27
Zeneművészeti Kar	23	18	29	29
Gyógyszerésztudományi Kar	22	7	38	33

A jelentős eltérésekhez hozzájárul az is, hogy a különböző karokon nagy eltérések vannak a nemi arányokban (noha a Debreceni Egyetem is nagyon elnőiesedett). A hallgatónők viszont nagyobb valószínűséggel sorolódtak a toleránsan vallásos csoportba, mint a férfi hallgatók. Utóbbiak az intoleránsan vallásos és a nem vallásos csoportokba sorolódtak az átlagosnál nagyobb valószínűséggel. A Debreceni Egyetem szellemiségének hatása ott érhető tetten, hogy a felsőbb évfolyamosok és az alsóbb évfolyamokra járók közt is jelentős eltérések találhatók. Ebben persze szerepe van az érésnek is, ezzel együtt azért elmondható: az egyetem tolerancia irányba és a pozitív értékek egyre markánsabb vállalása felé tereli a hallgatóit.

MARIÁN BÉLA

IRODALOM

- ASTIN, ALEXANDER W., ASTIN, HELEN S. & LINDHOLM, JENNIFER A. (2011) *Cultivating the Spirit. How College can enhance students' inner lives*. Jossey Bass, San Francisco.
- PUSZTAI GABRIELLA, Ceglédi Tímea, Nyüsti Szilvia, Bocsi Veronika & Madarász Tibor (2011) Láthatatlanok, létezők, közönyösek. Hallgatói szocializáció ma. *Educatio*, No. 2. pp. 271–280.
- PUSZTAI GABRIELLA (2009) *A társadalmi tőke és az iskola*. Oktatás és társadalom 3. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- MURÁNYI ISTVÁN (2010) Egyetemisták szabadidős tevékenysége és mentális státusa. *Educatio*, No. 2. pp. 203–213.

